

Tekst: Ana Mikić D'Apuzzo
Foto: Flickr

Arhitektura i moda

Arhitekti, umetnici i modni dizajneri zajedno obavljaju eksperimente i pokušavaju da se izraze u različitim oblastima korišćenjem različitih medija. Kao rezultat toga danas imamo grupe kreativaca koji zajedno, čvrsto povezani alatima, teorijama i filozofijama, dolaze do inovativnih rešenja kojima oblikuju naš svet.

Poslednju deceniju u SAD i Evropi odlikuje interdisciplinarno povezivanje različitih društvenih, humanističkih i prirodnih nauka i sve su aktuelnije polemike koje se tiču područja kulture, novih medija, tehnologija i značaja vizuelnosti. Na mnogim svetskim univerzitetima se tehničko-društveno-humanistički karakter inženjerskih nauka izučava na temeljima interdisciplinarnog pristupa kulturi i zasniva se na razumevanju fundamentalnog značaja prirode kao kompleksne okoline koju čine arhitektura, moda, dizajn i tehno-kultura u digitalno doba. Prolazeći kroz različite istorijske, političke i društvene periode, povezanost savremene arhitekture i mode je rasla sve do danas kada su ove dve discipline bliže nego ikada.

Za arhitekturu i modu se tradicionalno smatra da se nalaze na suprotnim krajevima spektra: arhitektura je sinonim za stalnost i ozbiljnost; moda je simbol prolaznosti i trivijalnosti. Danas se ova teorija menja, jer obe discipline povezuje identitet, brendiranje, predstavljanje, način života i spektakl i obe postaju oličjenje otvorenih mogućnosti i izbora potrošača – građana u doba radikalnog individualizma. U post-disciplinarnom dobu arhitekturu i modu treba posmatrati kao slične svetove sa zajedničkim interesima.

Na primer: Arhitektura može biti u modi – stil može da prolazi kroz cikluse popularnosti, zastarelosti i oživljavanja, iako obnova nikada neće biti sasvim ista u sledećem krugu. U obe discipline – arhitekturi i modi, raniji stilovi mogu biti izdvojeni i citirani, otvarajući mogućnosti za ironiju, subverziju i humor. Arhitektura se može posmatrati kao jedan oblik odeće koji pruža zaštitu, privatnost, otvorenost, predstavu i može da olakša ili oteža kretanje kao i odeća. Ukraš i dekoracija primenjuju se i u arhitekturi i u modi, počevši od trajne aplikacije (dekoracije i ornamentike, plastične operacije) do efemerne intervencije (bojenje fasade, noćno osvetljenje, grafiti, frizura, šminka, tetovaže i vizuelne transformacije). Arhitektura i moda su snažno zamišljene, predstavljene i zastupljene „klasičnim“ konvencijama i stavovima; obe discipline plene pažnju esteta. Od sredine 20. veka bilo je primera spajanja arhitekture i mode kroz „proširenu odeću“ (npr. Haus Rucker-ov projekat „Flyhead“) ili „kondenzovane arhitekture“ (npr. italijanska mikro-okruženja). Danas je sve dominantniji spoj arhitekture i mode pomoću digitalnih i odgovornih okruženja koja reaguju na dodir, svetlost ili kretanje; ili preko prateće opreme, sprava i uređaja pričvršćenim za objekat ili telo, zatim izbor ekoloških materijala.

Arhitektura i moda su u svom dualističkom odnosu duboko ukorenjene u proces stvaranja prostora prema ljudskom obliku i za ljudski oblik. Obe discipline kreativni proces započinju proučavanjem psiholoških, materijalnih i prostornih aspekata šireći ideje prostora i pokreta u službi spoljašnjeg izražavanja ličnog, političkog i kulturnog identiteta. Način na koji oni deluju van ovih aspekata predstavlja tačku u kojoj počinju da odstupaju i gde napetost povezana sa modom

i arhitekturom raste. Kao rezultat, njihove skale proizvodnje su veoma različite: produkt mode su odevni predmeti koje telo nosi, a arhitektura stvara objekte za nastanjivanje tih istih tela.

Funkcionalnost, zaštita, ukras, prikrivanje, zastiranje, otkrivanje, predstavljanje, izjava, privatno, javno – sve su to odnosi između mode – tela – arhitekture. Uz pojam „tela“ neraskidivo je vezan pojam „prostor“ – prostor oko tela, razmak između tela i odeće, tela i arhitekture. Telo može biti fizičko ili individua, a prostor – privatni i javni. Istraživanje procesa transformacije javnog u privatni prostor ili dovođenja individualnosti u javni prostor je posebno zanimljivo na mestima okupljanja poput terminala, aerodroma itd.

Arhitekti, umetnici i modni dizajneri oblikuju okruženja definisana ličnom svešću o prostoru i funkcijom, zapreminom, proporcijom i materijalom. Rezultat je postojanje paralelnih stilskih tendencija u obe discipline poput dekonstrukcije, minimalizama, sličnih kreativnih procesa, upotreba novih tehnologija i tradicionalnih veština, postojanje ideje odeće kao skloništa, izraza ličnog identiteta i stvaranje novih međunarodnih koncepata. Psihološki, materijalni i prostorni kvaliteti arhitekture i mode se obrađuju kao trodimenzionalni, sa sledećim značajnim aspektima: maska ili displej (fiziološki aspekt), trajnost i prolaznost (fizički aspekt) i odevanje i naseljavanje (prostorni aspekt). Kroz ove dimenzije lakše je razumeti kako arhitektura i moda operiraju površinom. Analiza opisanih zajedničkih parametara predstavlja potencijalni jezik definisanja paralele između arhitekture i mode. U obzir bi trebalo uzeti uticaj lokalnih, kulturnih i socijalnih struktura, folklora, izolacije, analizu otvorenosti, realizovanih i nerealizovanih projekata obe struje, tehnike, materijale, inovacije i tendencije.

Kretanje tela artikulišu prostor i vreme. Telo postaje pejzaž u kojem svaka kontura definiše proširenje telesnosti i prisutnosti prevazilaženjem dubine neposrednog omotača – kože, a „nova koža“ – omotač koji nastaje predstavlja tačku deo individue. I u modi i u arhitekturi fizički i emocionalni faktori jedne ličnosti su upisani u materijal. Ovaj proces omogućava pojedincu da preuzme kontrolu u kreiranju svoje nove „kože“ i izabere konturni šablon kroz artikulaciju i manifestaciju željenih pokreta tela. Današnji modni dizajneri uz pomoć parametarskog modelovanja prate i definišu svaku liniju tela, poput topografskih izohipsi pejzaža koje su jasno čitljive, a reljef „druge kože“ moguće je precizno digitalno modelovati, raščlaniti, laserski oblikovati i realizovati nove konture ljudskog tela. Očigledno je da su danas arhitektura i moda bliže nego ikada upravo zbog upotrebe digitalnih tehnologija u svim kreativnim fazama čiji je osnov opet ljudsko telo. Telo u vlastitom identitetu zahteva vizuelnu konstrukciju, odevanje, intervenciju i redizajniranje vlastite „prirode“ u skladu s promenama okoline. W. J. T. Mitchell u je u svom istraživanju promena paradigmi kulture društva spektakla i vizuelnog zaključio da u postindustrijskim

Architecture and fashion

The past decade has been marked by an interdisciplinary linking of different social, humanistic, and natural sciences. The connection between modern architecture and fashion has grown through different historical, political and social periods and today they are closer than ever. Both are becoming personifications of the unlimited possibilities and choice available to consumers in an age of radical individualism.

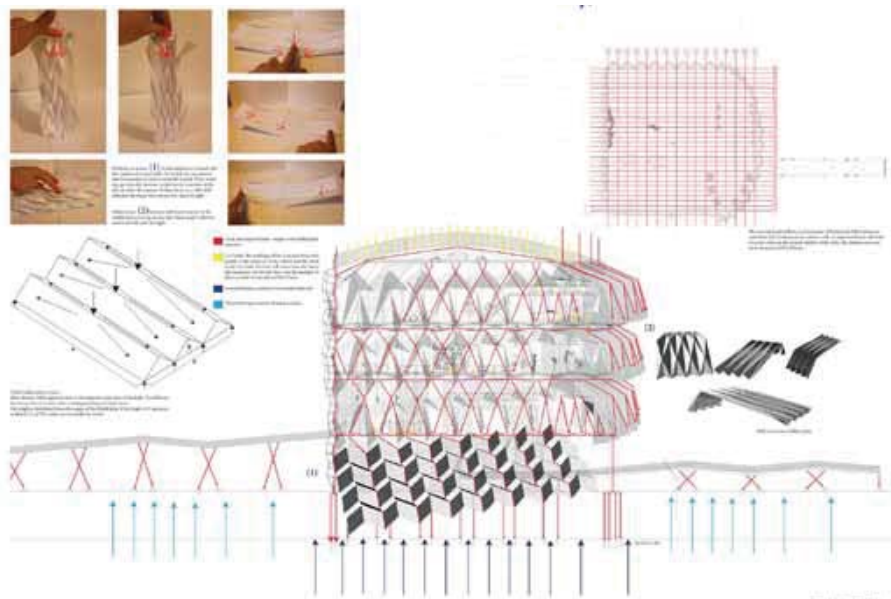
Their relationship is engrained in the process of creating space according to and for the human form. Functionality, protection, ornamentation, concealment, veiling, unveiling, presenting, statement, private, public— are relationships between them. Architects, artists and fashion designers shape environments defined by personal awareness of space, function, volume and material. The result is parallel stylistic tendencies in both disciplines such as deconstruction, minimalism, similar creative processes, use of new technologies and traditional skills, the idea of clothing as shelter or expression of personal identity.

The first attempt at defining the relationship between architecture and clothing appeared in the Gottfried Semper's books *Style in the Technical and Tectonic Arts, Practical Aesthetics* (1863), *Modern Architecture* (1896) by Otto Wagner, Adolf Loos's essay *Ornament and Crime* (1908) and Le Corbusier's *Decorative Art of Today* (1925). In the 1980s Jacques Derrida explored themes such as fragmentation, imperfection, tearing and ruptures and caused the formation of a new creative energy in both fields which influenced fashion designer 1981 Yohji Yamamoto.

Architecture is a powerful tool in the fashion industry and the line between modern art, fashion and architecture blurred. Examples of this dialog are buildings—symbols of globalization and high technology – Toyo Ito's building for Tods, OMA's for Prada etc. Fashion designers Rei Kawakubo and Hussein Chalayan entered in a world of architecture. Archi-

Detalj haljine
desno: Tech structures

društvima slika vlada nad (kon)tekstom kao izraz konfiguracije moći gde medijski kodovi određuju pravila i načine reprezentacije i interpretacije. Zato je imaginarna, simbolička i realna moć mode kao slike, spektakla, redizajniranog tela u svetu novih identiteta dovoljan razlog promišljanja koraka izvan uhodanog pristupa proučavanju iste.

Istorijski gledano, oduvek se jasno davala prednost ideji trajnosti i „bezvremenosti“ arhitekture. Život u savremenom, ubrzanom društvu, u kome su rasponi pažnje minimalni dovodi do toga da prosečna osoba ne primećuje trajnost ili „bezvremenost“ zgrade već samo ono što je najočiglednije – fasadu, njen materijal, teksturu, boju i ornamentiku. Isto tako je često odeća ono što se prvo primeti na pojedincu. Fascinacija novim kompleksnim projektima definitivno vlada, ali u isto vreme dovodi u sumnju „vanvremenski“ i večni pristup arhitekturi. Svedoci smo novog trenda u arhitekturi koji je neizbežno vezan za površine zgrada i trenutnu modu koja će periodično evoluirati i menjati se, donositi nove stilove i ukus promena. Kao i u modi i u arhitekturi ono što je danas „in“ će vremenom postati „out“.

Prvi pokušaj definicije odnosa između umetnosti, arhitekture i odeće javlja se sredinom 19. veka studijom savremene teorije površine Gottfrieda Sempera u knjizi *Stil u tehničkim i tektonskim umetnostima ili praktična estetika* (1863). Prva trećina 20. veka obiluje teorijskim istraživanjima i sličnim događajima poput izložbe u Kristalnoj palati 1925, objave poznatih tekstova Ota Vagnera „Moderna arhitektura“ (1896), eseja Adolfa Loos-a „Ornament i zločin“ (1908) i knjige Le Corbusier-a *Dekoratívna umetnost današnjice* (1925). Subjekt mode se u arhitektonskom okviru pojavljuje na kraju veka kao veoma aktuelan rezultat delovanja perioda postmodernizma, a mnogi arhitekti toga doba kao što su Henry Van de Velde, Josef Hoffman, Lilly Reich i Frank Lloyd

Wright su se oprobali u dizajniranju odeće. Veza ovih disciplina se danas vidi jasnije nego ranih 80-ih godina 20. veka, kada su dekonstruktivisti i teoretičar Žak Derida i njegovi savremenici počeli da istražuju temu kao što su fragmentacija, nesavršenost, cepanja i rupturi i izazvali stvaranje nove kreativne energije u oba polja. Tokom proteklih 30 godina modni kreatori su počeli da pristupaju formiranju tkanina i odeće slično procesu izrade arhitektonskih konstrukcija, dok arhitektae prihvataju nove fluidne forme i materijale, poput „betonskog tekstila“. Tehnološki napredak je doneo revoluciju u dizajnu i razvoju tehnika poput plisiranja, nabiranja, rasklapanja i drapiranja, koje postaju dodaci arhitektonskom leksikonu.

Prvi rezultati ovakvog pristupa u modi prikazani su 1981. godine kada je japanski dizajner Yohji Yamamoto predstavio svoj rad revijom u Parizu. Njegova ogromna, asimetrična odeća bila je u oštrm kontrastu sa do tada postojećom i postala je inicijator promene ideje o modi.

Godine 1982. arhitekta Bernard Tschumi je pobedio na međunarodnom takmičenju za projekat „Parc de la Villette“ u Parizu i ovim projektom, u saradnji sa Peterom Eisenmanom i Žakom Deridom, javnosti je predstavljena ideja dekonstrukcije. Oba događaja hrabro su najavila novi pravac koji je menjao percepciju javnosti koja se ticala mode kao prolazne, površne, meke, fluidne i arhitekture kao ogromne, čvrste i trajne. Uprkos očiglednim razlikama u razmerama izvor modnog dizajna i arhitekture je ljudsko telo koje prošireno na ideje prostora i pokreta izražava lični, politički i kulturni identitet. Umesto da ostvari novi način komunikacije između arhitekata i javnosti, polje „dekonstruktivizma“ odvodi u neželjenom pravcu. Tschumi, Eisenman i vodeći naučnici tog vremena su postali upleteni u česte akademske rasprave, što je rezultiralo izgradnjom nekoliko zgrada gotovo neprimetnih od gustog repertoara eseja. Suština svega je da

je dekonstruktivizam postao potpuno izolovan od stvarnog sveta, pravih klijenata i realnih gradova i sve više opsednut teorijom. To je trajalo sve do dolaska nove generacije arhitekata koja otkriva inovativne digitalne dizajnerske alate i odbija embargo na lepotu i bistrinu, sa ciljem da arhitektura ponovo počne da napreduje.

Moda se vezuje za aktuelnost, trenutne zahteve, trendove, pol, godišnja doba i stil koji konstantno evoluiru vremenom, a arhitektura, s druge strane, sporije reaguje na promene, ali se danas pod uticajem digitalnog dizajna oslobađa apatije. Digitalne alatke su katalizatori procesa evolucije zgrade od koncepta do realizacije. Visoka moda i parametarska arhitektura dele sličnu nit visoke složenosti i težnju za idealnim uslovima kao i praćenjem trendova. Kao i arhitekturi i u modi se postavlja pitanje upotrebljivosti i funkcionalnosti, gde je često na prvom mestu estetika. Isto tako, postoji dublji smisao iza korišćenja parametarskog dizajna osim estetskog koji dokazuje da su složena dizajnerska rešenja moguća, a drugo pitanje je da li su i neophodna.

Nedavno otkriće „logike mode“ u modernoj arhitekturi uzrokovalo je buđenje interesovanja mnogih teoretičara koji su pokušali su da sagledaju „modernost“ u arhitekturi i rastumače razlog postojanja „fobije od mode“. Moda je oduvek predstavljala tihog pratioca avangardne inovacije u arhitekturi. Tako je Benjamin Buchloh 1997. pisao o uticaju kulturne revolucije u kojoj je „moda fuzija i pokazatelj svih snaga kulturne revolucije“. Telo u vlastitom identitetu zahteva vizuelnu konstrukciju, iziskuje odevanje, promenu stila, intervencije i redizajniranje vlastite „prirode“ u skladu s promenama okoline. W. J. T. Mitchell u je u svom istraživanju promena paradigmi kulture društva spektakla, vizuelnosti i slike zaključio da u postindustrijskim društvima slika vlada nad (kon)tekstom kao izraz konfiguracije moći gde medijski kodovi određuju pravila

i načine reprezentacije i interpretacije. Zato je imaginarna, simbolička i realna moć mode kao slike, spektakla, redizajniranog tela u svetu novih identiteta dovoljan razlog promišljanja koraka izvan uhodanog pristupa proučavanju iste.

Očigledno je da se kreativci iz svih polja međusobno inspirišu i da je arhitektura moćan alat u modnoj industriji, a da je linija između savremene umetnosti, mode i arhitekture postala nejasna. Dobro pozicionirane i atraktivno oblikovane robne kuće pomažu izgradnju korporativnog identiteta, međutim, u isto vreme, pojava mogućnosti virtuelne kupovine dovodi u pitanje potrebu za doživljajem atraktivnog arhitektonskog prostora. Enterijeri i eksterijeri danas obiluju bojama, svetlošću i oblicima i postaju svojevrsno trodimenzionalno umetničko delo koje reflektuje direktnu vezu između arhitekture, mode i umetnosti. Najznačajniji primeri ovog dijaloga su objekti – simboli globalizacije, visoke tehnologije i kvaliteta, realizovani od strane velikih imena arhitekture: objekat Toya Ito za „Tods“, Christian de Portzamparc-a za „Louis Vuitton“, Zaha Hadid za „Chanel“, OMA za „Pradu“, Tadaa Ando za „Issey Miyake“ i obratno: arhitektonski projekat modnog dizajnera Rei Kawakubo za modnu kuću „Comme de Garçons“ itd. Važno je pomenuti rad japanskog arhitekta Shigeru Bana i njegovu upotrebu tekstila u arhitekturi stanovanja i skloništa, Frank Gehry-ja i njegov pristup arhitekturi, kreatora Hussein Chalayan-a i njegov arhitektonski pristup modi, rad arhitekata po struci Gianfranca Ferre-a i Paco Raban-a u polju mode, saradnju kreatora Iris Hepern i arhitekta Daniela Vidiriga, radionicu arhitekata Penezica i Rogine u Hrvatskoj 2007, zatim izložbu „Koža i kosti“ u Los Angelesu 2006, teorijski rad Marka Wigley-a i Bradley Quina, kao i umetnički doprinos arhitekta Ai Weiwei-a kao primer interdisciplinarnog pristupa sa izuzetnim rezultatom itd ■

tect Shigeru Ban uses textiles in housing. Architects Gianfranco Ferre and Paco Raban became fashion designers. Interesting are cooperation between fashion designer Iris van Herpen and the architect Daniel Widrig, Penezic and Rogina's workshop in Croatia (2007), 'The Skin and Bones' exhibition in Los Angeles (2006), theoretical work of Mark Wigley etc.

Architects, artists and fashion are a group of creative people who, firmly connected by tools, theories and philosophies, together reach innovative solutions that shape our world. □

Zaha Hadid, Chanel muzej, Tokio

